

канд. пед. наук, доц. Бабій І.В.
канд. пед. наук, доц. Цимбал-Слатвінська С.В.
здобувач Дичок Т.П.

Україна, м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЕСТЕТОТЕРАПІЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ У ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

***Abstract.** In the article is grounded the necessity of actualization of pedagogical aesthetic potential on the background of the modern humanocentric approaches in education. There is presented the new axiology of the high education that is aesthetically therapeutic in its substance. It presupposes the creation and transformation of elementary school according to the spiritual and aesthetic principles of individual creative self-realization in information society. Aesthetic therapy is considered as an independent field of integrative scientific knowledge about means and methods of creation by the teacher psychologically comfortable educational space that can renew the natural harmony of the modern human being with environment, to give it the possibilities for individual creative selfdevelopment. Aesthetic therapy includes the concealed instructions for saving integrity and developing personal creative potential, the spiritual kernel of the person. The special attention is paid to such meaningful aspects of pedagogical professional education: analysis of the modern state of educational environment, pedagogical abilities to aesthetics in learning and upbringing pupils of elementary school, psychological and pedagogical functions of aesthetic therapy. There is presented the structure of aesthetic therapy means in the work of elementary school teacher: social ones, natural ones, artistic ones. There is characterized the author seven-staged substantive algorithm of training teachers for use the main technologies and means of aesthetic therapy in their professional activity*

***Keywords:** aesthetic therapy, personal creative development, psychologically comfortable environment, professional training of the teacher, aesthetic therapy functions*

Вступ. У сучасних умовах в Україні постала проблема радикальної перебудови в сфері виховання підростаючого покоління. Модернізація системи освіти в умовах культурного і духовного відродження суспільства потребує звернення до питань забезпечення можливостей для розвитку та самовдосконалення особистості. У цьому контексті не можна недооцінювати важливого значення краси і гармонії, тобто естетичних якостей організації життя й побуту людей. Здатність мистецтва, краси викликати емоції переважно позитивного характеру і стає основою для естетотерапії як інноваційної педагогічної технології.

На важливість цієї проблеми звертається увага у «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті», «Концепції національного виховання студентської молоді», «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти», Конвенції ООН про права дитини.

Результати дослідження. Видатні філософи-гуманісти, педагоги та психологи, котрі розробляли власні теорії розвитку особистості людини (Г. Ващенко, Я. Коменський, Я. Корчак, А. Макаренко, А. Маслоу, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, К Роджерс, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші) вбачали індивідуально-творчий потенціал у поєднанні таких двох потужних чинників як духовність та естетизованість особистості.

У вітчизняній науці зроблені певні спроби використання потужного потенціалу мистецьких засобів та елементів психотерапії у роботі як з окремими соціальними групами та і в індивідуальній роботі педагога чи психолога з клієнтом (О. Бреусенко-Кузнецов, Г. Побережна тощо). Серед дисертацій українських науковців є й ті, у яких розглядаються різні аспекти естетичної та психотерапевтичної компетентності сучасних педагогів і

психологів (В. Андрущенко, Т. Зайчикова, М. Лещенко, Г. Локарева, О. Отич, А. Сущенко, Г. Тарасенко, О. Федій, О. Шевнюк та ін.). Поруч з цим українськими вченими активно досліджується універсальна концепція особистісно-орієнтованої освіти (І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко, В. Кремень, О. Савченко та ін.).

Мета статті полягає в аналізі особливостей використання естетотерапії як інноваційної педагогічної технології в процесі вихованні підростаючого покоління.

Сьогодні суспільство все більше починає розуміти, що його основи закладаються у дитячому віці, а найбільш цінний його здобуток – це психічне здоров'я дитини, її неповторний індивідуально-творчий потенціал.

У своїй роботі «Дитина і суспільство» І. Кон пише: «Світ дитинства – невід'ємна частина способу життя і культури будь-якого окремо взятого народу і людини в цілому» [5].

Світ дитинства – це світ почуттів! Саме ними, ніби казковими ніжними щупальцями, вчиться малеча пізнавати та відчувати простір Всесвіту. Через власні почуття отримують маленькі дослідники повну інформацію про дійсність. Це – найзручніший засіб пізнання світу, яким дитина володіє досить добре: прислуховується, дивиться, торкається, відчуває, захоплюється, радіє, а в тім – живе! Ось так активний, надзвичайно талановитий у своєму пошуку Великої Істини, сповнений нескінченної жаги пізнання, щасливий Малюк крокує у Всесвіт!

Важливою складовою суспільного розвитку, умовою та основою стабільності й процвітання суспільства є фізичне та духовно-психологічне здоров'я населення, зокрема найперспективнішої його частини – дітей. У цьому контексті не можна недооцінювати важливого значення краси і гармонії, тобто естетичних якостей організації життя й побуту людей. Сучасні вчені виділяють так звану саногенну функцію краси: це означає, що краса здатна допомагати збереженню й підтримці здоров'я людини й суспільства.

Здатність мистецтва, краси викликати емоції переважно позитивного характеру і стає основою для естетотерапії, коли ці емоції викликаються навмисно, з метою упорядкування та регуляції психічного тону.

Естетотерапія – це комплексне психолого-педагогічне поняття, що поєднує дві складові: «естетичне» (від. грецьк. *aisthetikos* – чуттєвий) та «терапія» (від. грецьк. *theraptia* – лікування) [6].

Отже, естетотерапія – це своєрідне лікування дитячої душі через її чуттєву сферу.

Можна повноправно вважати естетотерапію інтегративною психолого-педагогічною наукою котра забезпечує сучасну молодь такими естетично-комфортними умовами її соціального, особистісно-духовного та освітнього зростання, за яких у «її спілкуванні з іншими, з культурою та мистецтвом, людина ефективно оволодіватиме особистісним мистецтвом благодірного розпредмечування світу ,у тому числі власного світу ... результатом якого є... людина як творець та творіння культури [2].

Науково-теоретичним та методологічним підґрунтям естетотерапії є філософські, християнсько-релігійні та особистісно орієнтовані психолого-педагогічні погляди, котрі розглядають людину як найвищу цінність у світі, що має розвиватися та формуватися за законами Краси, Любові та Добра. Левову частку процесу розвитку особистості складає духовний світ людини та її унікальні можливості до естетичного переживання Всесвіту. Видатні філософи-гуманісти, педагоги та психологи, котрі розробляли власні теорії розвитку особистості людини (Г. Ващенко, Я. Коменський, Я. Корчак, А. Макаренко, А. Маслоу, М. Монтесорі, Й. Песталоцці, К Роджерс, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші) вбачали індивідуально-творчий потенціал у поєднанні таких двох потужних чинників як духовність та естетизованість особистості.

У вітчизняній науці зроблені певні спроби використання потужного потенціалу мистецьких засобів та елементів психотерапії у роботі як з окремими соціальними групами та і в індивідуальній роботі педагога чи психолога з клієнтом (О. Бреусенко-Кузнецов, Г. Побережна тощо). Серед дисертацій українських науковців є й ті, у яких розглядаються різні аспекти естетичної та психотерапевтичної компетентності сучасних педагогів і

психологів (В. Андрущенко, Т. Зайчикова, М. Лещенко, Г. Локарева, О. Отич, А. Сущенко, Г. Тарасенко, О. Федій, О. Шевнюк та ін.). Поруч з цим українськими вченими активно досліджується універсальна концепція особистісно орієнтованої освіти (І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко, В. Кремень, О. Савченко та ін.). Специфіку технологічного підходу до виховання підростаючого покоління у своїх працях висвітлювали Т. Дем'янюк, М. Савчин, Г. Селевко, Г. Сорока, І. Трухін та ін.

Базисною основою естетотерапії є сучасна естетична наука, яка, у свою чергу, є самостійним філософським напрямом, що вивчає емоційно-чуттєву взаємодію вищого порядку в системі «Людина – Всесвіт» (М. Каган, М. Кіященко, Л. Столович та ін.).

Необхідність впровадження такого аспекту роботи в педагогічну діяльність викликана загальним культурним занепадом, який вчені пов'язують з деструктивною за своїм характером філософією та естетикою часів другої половини ХХ століття. Цій течії притаманна досить примітивна та бездуховна інтерпретація людської чуттєвості, що, за словами Ж. Ліотаром, має бути спонтанною, інстинктивною, розкутою, тобто ніяким чином не зумовленою всім попереднім культурним розвитком до збільшення в ній людяності.

Телебачення, відео, комп'ютерні ігри та інтернет поруч іншими шкідливими діями гальмують розвиток дитячої фантазії та уяви, призводять до «сліпого» повторювання, псують природний перебіг процесу формування духовного та душевного у структурі особистості. Сьогоднішні ЗМІ переповнені примітивізмом, насильством, агресією і все менша увага приділяється таким поняттям як добро, мужність, сила духу, порядність, моральність тощо. Це не повний перелік негативних чинників навколишнього середовища, що сприяють викривленню людської суті, знищення багатогранності людської особистості, штучне наповнення, перенавантаження нехарактерним для дитячого віку інформаційними, розважальними, не педагогічними засобами. Таким чином відбувається обман людської свідомості. Мільйони дітей розраховуються за це в подальшому відчуттям безглуздя людського буття, відчуженістю від реальності [2].

Найбільш повною картина негативних дій навколишнього середовища представлена в дослідженнях сучасних вчених вальфдорської школи. Ними виділені такі чинники деструктивного впливу на особистість, що формується:

- телебачення та відео;
- комікси;
- перенавантаження органів чуття;
- раннє тренування інтелекту;
- комп'ютерні ігри;
- алкоголь та наркотики;
- душевні травми (пригніченість, поверховість, пасивність, конфлікт розлучення, відчуження між батьками, страх);
- розбещувальні дії;
- радіоактивне забруднення (В. Гебель, М. Гльоклер).

Ці впливи носять яскраво виражений антитерапевтичний вплив на дитячу душу. Єдиний шлях перешкодити такому розвитку подій – це поступовий гармонійний розвиток душевних здібностей дитини. Нові освітні цілі і завдання та новий зміст всіх ланок освіти вимагають використання нових педагогічних технологій навчання, методичних прийомів організації навчально-виховного процесу, які б ґрунтувалися на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки та творчій і свідомій діяльності педагога, розвитку його творчого потенціалу та рівня науково-методичної підготовки.

Естетотерапія виникла шляхом поєднання мистецтва і науки та увібрала в себе досягнення медицини, педагогіки, культурології, соціології та інших дисциплін. Вона як найкраще підходить для виховання підростаючого покоління тому, що через свою зорієнтованість на емоційно-чуттєвий потенціал людської особистості, стає потужним засобом реалізації педагогічних завдань збереження та розвитку природної творчої сутності людини [6].

Її методи універсальні і можуть бути адаптовані до різних завдань, починаючи від вирішення проблем соціальної та психологічної дезадаптації і закінчуючи розвитком людського потенціалу, підняттям планки психічного і духовного здоров'я; вона також пропонує використання молоддю різних форм образотворчої діяльності з метою висловлення свого психічного стану. Ці завдання пов'язані зі збереженням і відновленням психічного здоров'я населення, розвитком інтелектуального і емоційно-морального потенціалу молоді, профілактикою і вирішенням конфліктних ситуацій.

Засоби та методи естетотерапії використовуються при роботі з різними контингентами дітей і дорослих для досягнення таких результатів:

- розвиток творчих здібностей;
- підвищення самооцінки і зростання самосвідомості;
- розвиток емоційно-морального потенціалу;
- формування вміння вирішувати внутрішні та групові проблеми;
- формування вміння виражати емоції;
- формування вміння вирішувати конфліктні ситуації, зняття напруги, релаксація;
- розвиток комунікативних навичок, навичок соціальної підтримки і взаємної довіри [6].

Естетотерапія допомагає «включити» особливий спосіб бачення подій навколишнього світу – здатність бачити ціле, одночасно сприймаючи частини всередині цілого, пов'язані між собою і з цілим; здатність сприймати і відчувати те, що знаходиться безпосередньо перед вами, чи не розсіюючи увагу і не звертаючись до словесних понять; здатність сприймати світ таким, яким він є насправді [6].

Досягнення позитивних психокорекційних результатів в естетотерапії відбувається за рахунок наступних феноменів:

- розвиток і посилення уваги до своїх почуттів і переживань, що підвищує самооцінку;
- сам процес творчості, що дає можливість вільно висловити свої почуття, потреби і фантазії у вигляді продукту творчості (малюнка, колажу, скульптури, звукової композиції, казкової історії, танцю) і є безпечним способом розрядки напруги;
- можливість заново пережити внутрішні конфлікти минулого в результаті зіткнення зі своїм несвідомим і спілкування з ним на символічній мові образів в умовах безпечного простору і безумовної підтримки з боку психолога;
- виникнення почуття внутрішнього контролю і порядку, так як творчість призводить до необхідності організувати навколишній простір (форми і кольору, звуки, слова, руху);
- освоєння нових форм досвіду.

Усі чинники виховання молодого покоління засобами естетотерапії органічно взаємодіють між собою. Особливо важливою умовою розвитку особистості є розвинуто прагнення самої людини до підвищення своєї естетичної та художньої культури, стимулювання її потреби в безперервній глибокій та різнобічній самоосвіті та самовихованні. Адже в кінцевому рахунку рівень культури нації залежить від ступеня естетичної активності самої особистості.

Висновки. Використання естетотерапевтичної педагогічної діяльності є вкрай важливою умовою виховання підростаючого покоління. Методи та засоби естетотерапії ефективні, економічні та лояльні по відношенню до молоді в порівнянні з іншими методами виховного впливу. Вони дають молоді можливість набути досвіду практичного використання різних методик естетотерапії; інтегрувати можливості естетотерапії в повсякденній діяльності; розвинути здатність реалізації творчого підходу до вирішення різних життєвих завдань; активізувати власний творчий потенціал.

Вкрай необхідно, щоб молоде покоління у процесі навчання та в самому житті не тільки «вживали» мистецтво, а й освоювали його, а також могла й хотіла б взяти участь у його відтворенні в можливих для їхнього віку формах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением / М. Е.Бурно. – М.: Медицина, 1989. – 304 с.
2. Донцов А. Психолого-педагогічні особливості формування ціннісних орієнтацій студентської молоді / А.Донцов // Високі технології виховання. – Харків; ІСДО,1995. – С. 74-79.
3. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества: Учебное пособие для вузов. 2-е изд./ Л. Б Ермолаева-Томина. – М., Академический проект: Культура, 2005. – 304 с.
4. Киященко Н. И. Современные концепции эстетического воспитания:(Теория и практика) / Н. И. Киященко. — М., РАН. Ин-т философии;1998. – 302 с.
5. Копытин А.И. Теория и практика арт-терапии [Текст] / А.И. Копытин. – СПб.:Питер, 2002. – 368 с
6. Федій, О. А. Естетотерапія [Текст]: навч. пос. / О. А. Федій. – 2-ге вид., пер. та доп. – К.: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 304 с.
7. Storr A. Individuation and Creative Process / A. Storr // The Symbolic Order : journal. – London, 1989. – P. 183–197